

RAPPORT A04-159-H
CONCEPT

**Archeologisch
Bureauonderzoek
Wilhelminastraat 46-50
te Gouda**

Capelle aan den IJssel,
september 2004

Opdrachtgever: B.V. Bouw- en aannemingsbedrijf van Willigen
Molenberg 24-26
7364 BT Lieren

Rapportage: M. van Dasselaar
ISBN: 90-5970-155-0

INHOUDSOPGAVE

1. SAMENVATTING	1
2. INTRODUCTIE	2
2.1 Inleiding.....	2
2.2 Administratieve gegevens van de onderzoekslocatie.....	3
3. BUREAUONDERZOEK	4
3.1 Doel en kader van het onderzoek.....	4
3.2 Bewoningsgeschiedenis.....	4
3.3 Projectie van kadastrale kaarten.....	7
3.4 Bewoners.....	9
4. BOUWPLAN	10
5. WAARDESTELLING	11
5.1 Conclusies.....	11
5.2 Aanbevelingen.....	10
GERAADPLEEGDE BRONNEN EN LITERATUUR	12

BIJLAGEN

1. Ligging onderzoekslocatie
2. Notitie bodemarchief vriendelijk bouwen (Hopman Ingenieursburo BV)
3. Palenplan
4. Bouwtekeningen

1. SAMENVATTING

Naar aanleiding van de voorgenomen bouw van vijf appartementen, drie garages en een vrijstaande woning op de locatie Wilhelminastraat 46-50 is, in opdracht van BV Bouw- en aannemingsbedrijf Van Willigen, een bureauonderzoek uitgevoerd.

Uit het onderzoek is gebleken dat:

- de locatie een hoge archeologische verwachtingswaarde heeft, in verband met de ligging in de Goudse binnenstad;
- de locatie tenminste bebouwd is geweest vanaf ca. het midden van de 14^e eeuw;
- niet is aan te geven of er voor die tijd prestedelijke bebouwing op de locatie heeft gestaan;
- met behulp van de kadastrale projectie blijkt dat de huidige bebouwing grotendeels samenvalt met de bebouwing van 1832;
- dezelfde perceelsindeling al vanaf de eerste bewoningsfase in gebruik is geweest.

Op grond van de onderzoeksresultaten wordt het volgende geconcludeerd:

- de verstoring van het bodemarchief wordt zoveel als mogelijk beperkt door het nemen van een aantal maatregelen:
 1. door de gekozen constructiemethode hoeft voor de aanleg van de vloer niet dieper te worden gegraven dan ca. 40 centimeter
 2. kabels en leidingen worden niet dieper ingegraven dan de onderkant van de vloer
 3. de nieuwe funderingspalen worden buiten de oude perceelsgrenzen geplaatst, zodat de oude funderingen niet verstoord worden;
- bij het uitgraven van de ruimte voor de vloer zullen vermoedelijk binnenmuren en vloertjes worden aangetroffen, daterend uit de 17^e tot 19^e-eeuw;
- de archeologische waarde van deze resten zijn niet zo hoog, dat voorafgaand aan de bouw archeologisch onderzoek dient plaats te vinden.

2. INTRODUCTIE

2.1 Inleiding

Het plangebied betreft de panden Wilhelminastraat 46-50 te Gouda (zie bijlage 1 en 2). Firma van Willigen te Gouda heeft voor de betreffende panden een bouwplan ingediend dat afwijkt van het huidige bestemmingsplan. In het kader hiervan is een vrijstellingsprocedure 'artikel 19 lid 1' in gang gezet. Met betrekking tot de archeologie is in Gouda in 2003 de Archeologische Basiskaart (ABK) vastgesteld. Op deze kaart zijn gebieden met een bepaalde archeologische waarde aangegeven. Hieraan gekoppeld zijn de onderzoeksstappen, die voor gebieden met een bepaalde waarde dienen te worden gevolgd. Vanaf begin 2004 is het beleid ook vastgelegd in de 'verordening inzake monumenten en archeologie'.

De onderzoekslocatie is gelegen in de oude binnenstad van Gouda die, met uitzondering van in het verleden verstoorde locaties, een hoge archeologische waarde kent (ABK-locatie 1 (zie afbeelding 1)). Op grond hiervan is, voorafgaand aan ingrepen in de bodem dieper dan 50 cm, een archeologisch vooronderzoek en een archeologievergunning vereist. Hiertoe heeft firma van Willigen opdracht gegeven tot het vervaardigen van dit Bureauonderzoek.

Afbeelding 1. Archeologische Basiskaart Gouda, (Kaart II, binnenstad).

2.2 Administratieve gegevens van de onderzoekslocatie

Provincie: Zuid-Holland
Gemeente: Gouda
Plaats: Gouda
Locatienaam: Wilhelminastraat 46-50
RD-coördinaten: Zuidwest: X=108663, Y= 447301
Noordwest: X=108654, Y=447313
Noordoost: X=108673, Y=447324
Zuidoost: X=108680, Y=447315

Bevoegd gezag: Gemeente Gouda
In deze: Gemeentelijk archeoloog Gouda
dhr. drs. M. Groenendijk
Antwerpseweg 5
2803 PB Gouda

Beheer en plaats van documentatie: Archeologisch Depot Gouda (ADG)
Achter de Kerk 11 a
2801 JX Gouda

ArcheoMedia-projectnummer: A04-159-H
ROB-onderzoeksnummer: 7385
Authorisatie: M. de Koning (senior archeoloog)
senior archeoloog ArcheoMedia BV

Voor- en achterzijde van Wilhelminastraat 46-50

3. BUREAUONDERZOEK

3.1 Doel en kader van het onderzoek

Doel van het Bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Een specifieke onderzoeksvraag voor de locatie Wilhelminastraat 46-50 is, of het mogelijk is de ligging van oude funderingsresten te lokaliseren aan de hand van oud kaartmateriaal.

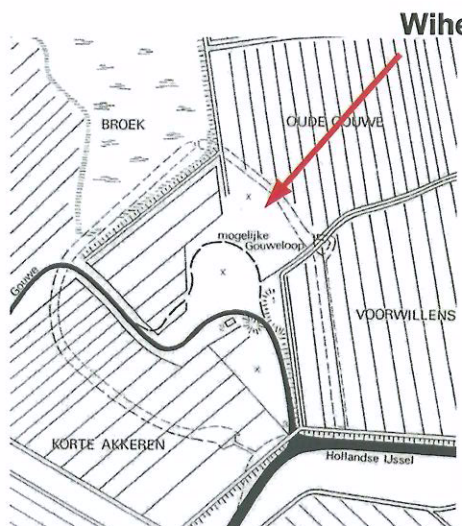
3.2 Bewoningsgeschiedenis

Het belangrijkste archeologische kenmerk van de locatie is, dat ze gelegen is in de binnenstad van Gouda. Het stadsdeel waarbinnen de onderzoekslocatie Wilhelminastraat ligt kwam, na de aanleg van de buitengrachten Blekerssingel en Kattensingel, omstreeks het midden van de 14^e eeuw binnen de stad Gouda te liggen (zie afbeelding 2). Beide grachten bestonden al in 1354¹. Vóór die tijd was het terrein dat tot de 'stad' Gouda gerekend kon worden een stuk kleiner. In ieder geval was het gebied rondom de Markt afgescheiden van het platteland met de grachten langs de Turfmarkt en de Zeugstraat. Ook langs de Rozendaal en Wilhelminastraat, destijds 'Vogelenzang' geheten, liep een watertje, dat echter een stuk smaller was dan de 'gracht' om de Zeugstraat². Voordat het onderzoeksgebied bij de stad werd getrokken was het agrarisch gebied waarin verspreid enkele boerderijen gelegen zullen hebben. Van deze 'prestedelijke situatie' onder de huidige binnenstad van Gouda is nog wel iets te herkennen, omdat bij het bouwen van de stad gedeeltelijk de oude verkaveling is gebruikt. Van het stadsdeel tussen de Tiendeweg en Kleiweg, waarbinnen de Wilhelminastraat ligt, is de structuur het minst duidelijk te herkennen. Visser (1994a) geeft aan dat hij de prestedelijke verkaveling binnen dit stadsdeel niet kan reconstrueren (zie afb. 2a). Op grond van de richting van de huispercelen die later langs de Vogelenzang zijn uitgezet, mag worden aangenomen dat ook de voorstedelijke verkaveling, die veelal richtinggevend is bij het uitgeven van huispercelen, dezelfde richting heeft gevolgd (zie afbeelding 2b).³

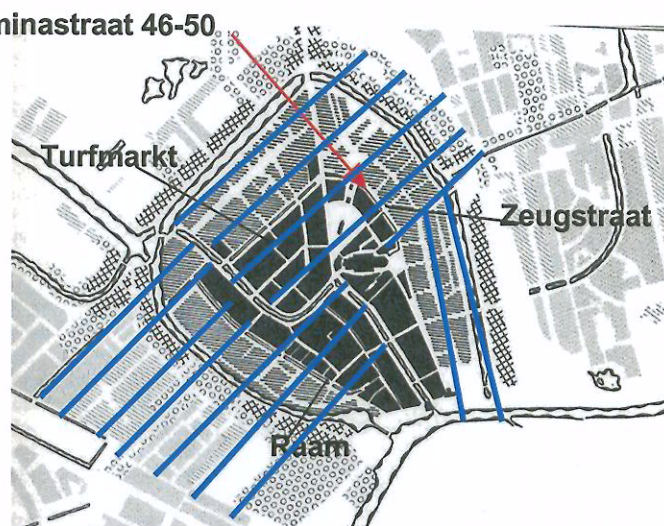
¹ Buiskool, Ruimtelijke ontwikkeling, 1988, 65

² Wijte van de waterschappen, Goudriaan e.a., 2000, 26

³ Zie ook van Dasselaar 1997, 31

Afbeelding 2a Visser1994, verkaveling

Afbeelding 2b ■ Gouda voor de omwalling in 1350
 — De globale richting van prestedelijke verkaveling
 (naar Geselschap 1972 en van Dasselaar 1997)

Ook ten oosten van de Markt is de verkaveling dus op de Gouwe gericht geweest. Waar binnen deze kavels de bebouwing heeft gelegen, is niet te voorspellen. Archeologisch onderzoek in andere veenontginningsgebieden leert dat de bebouwing vaak op de kop van de kavels ligt, in dit geval dus langs de Gouwe. In de omgeving van Gouda, zoals onder andere in de Oostpolder, komt het echter ook voor dat de boerderijen midden op de kavels liggen.⁴ Na de bouw van de stad, met de geplande aanleg van straten en nieuwe sloten, is de plaats van de oudste boerderijen niet meer in het stadsbeeld of op oude kaarten te herkennen.

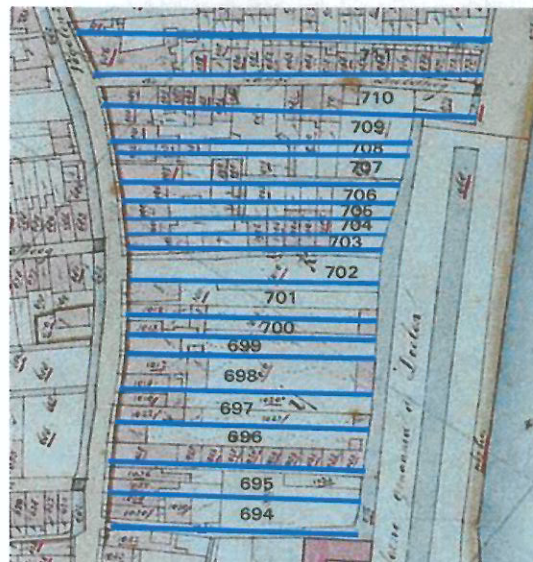
Vanaf het midden van de 14e eeuw lag de structuur van de straten in de binnenstad voor het grootste deel vast. De bebouwing bevond zich oorspronkelijk vaak maar aan één kant van de straat. De andere kant van de straat maakte deel uit van de achtererven van een andere straat. Veranderingen in deze oorspronkelijk structuur van de stad vonden nog op twee manieren plaats. Ten eerste gebeurde dat door de bouw van kloosters (en het kasteel van Gouda), waarvoor een deel van de oude kavels werd opgekocht en overbouwd. Een tweede wijziging die plaatsvond is, dat de stad allengs voller gebouwd werd. Dit gebeurde door zijstraatjes loodrecht op de oorspronkelijke straten aan leggen, waarlangs kleine woninkjes werden gebouwd. De straat kreeg vaak de naam van de bewoner die aan de hoofdweg woonde en op wiens initiatief de zijstraat werd aangelegd. Van de 14^e en 15^e-eeuwse situatie zijn geen tekeningen overgeleverd, maar vanuit archiefbronnen, waarin bewoners en straatnamen worden genoemd, is nog wel veel af te leiden. Met name de pas herontdekte bron van het hofstedegeldregister uit ca. 1397 maakt het mogelijk de oude bewoners te traceren. Wellicht kunnen ook, aan de hand van de hoogte van de te betalen hofstedegelden, de oudste bewoonde delen van de stad worden vastgesteld⁵.

⁴ Kok, 1999

⁵ Goudriaan, 2000

Aan de Wilhelminastraat, vroeger 'Vogelenzang' geheten, stond de oudste bebouwing aan de oostzijde van de straat. Aan de westzijde bevond zich een grachtje, met daarachter de achtererven van de Zeugstraat. Voor de Vogelenzang staat in het register (van noord naar zuid) het volgende rijtje eigenaren met te betalen bedragen hofstedegeld (in schellingen) opgenomen⁶:

711 Hugheman Sprengersoen	42
710 Blinde Reyner	54
709 Jan Beverssoen	54
708 Kateliin Bertouts	18
707 Aernt Buus	36
706 Claes Janssoen	27
705 Aernt Janssoen	27
704 Aernt Gaghelsoen	27
Jan Pieterssoen	27
702 Alnt die Wachter	54
701 Jan Allartssoen	54
700 Jan die Vriese	27
699 Gherrit Hoën	27
698 Gherrit Weyger	54
697 Dirc Weyger	54
696 Harman die Bode	54
695 Claes Janssoen	54
694 Jacop Willemsoen	54

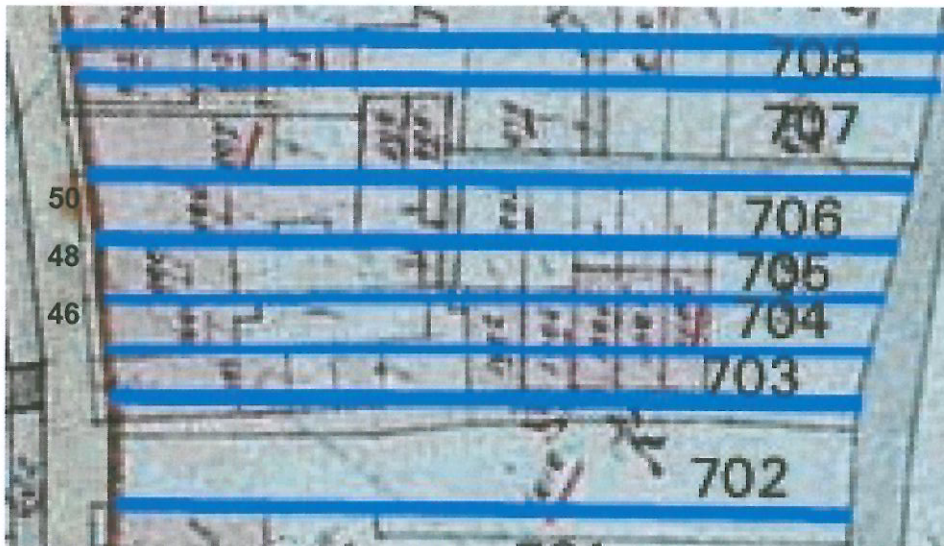
Afbeelding 3. Percelen gereconstrueerd aan de hand van het Hofstedegeldregister 1397

27 Schellingen gold in Gouda als standaardhoogte voor de opbrengst aan hofstedegeld per perceel. De breedte van de percelen kon verschillen, maar is in dit geval vermoedelijk 1,25 roede (1 roede = 3,767 m) geweest⁷. De erven die 54 schellingen opbrachten zullen dus twee keer zo breed zijn geweest als het standaard perceel van 1,25 roede. Als we percelen met een breedte van 1,25 respectievelijk 2,5 roeden uitzetten op de kadastrale kaart van 1832, dan blijkt dat de individuele percelen nog overeenkomen met de grenzen van de huiskavels op de kadastrale kaart van 1832. Vanaf de hoek van het Paradijs, de achterzijde van de percelen aan de Tiendeweg (zie Goudriaan, Visser en Ibelings voor de nummering van de hofstedegeldposten), zijn achtereenvolgens 5 brede, 2 smalle, 2 brede en dan 4 smalle percelen uitgezet. Ten noorden daarvan worden andere bedragen betaald voor de huiskavels, respectievelijk 36, 18, 54, 54, en 42 (zie tabel bij afbeelding 3), wellicht een teken dat daar iets bredere of smallere kavels zijn uitgeven, of dat een kavel van 54 schellingen is opgedeeld. Vaak werd ook bij een oorspronkelijke kavelsloot een andere prijs aangehouden, of helemaal geen hofstedegeld betaald, wat wellicht de afwijkende 42 schellingen kan verklaren⁸. Wilhelminastraat 46-50 lagen echter op een 'standaard' kavel van 1,25 roeden.

⁶ Goudriaan, 2000, 17-18

⁷ Gebasserd op de breedte van de percelen in 1832

⁸ Visser, 1994b, 28

Afbeelding 3a Detail afbeelding 3, Wilhelminastraat 46-50

3.3 Projectie van kadastrale kaarten

Het belangrijkste doel van het Bureauonderzoek is om te onderzoeken of het op grond van de historische gegevens mogelijk is een uitspraak te doen over de oorspronkelijke bebouwingsgrenzen. Hiervóór werd al duidelijk dat vanaf de veertiende eeuw de grote lijnen van de percelering langs de Wilhelminastraat tot 1832 nauwelijks veranderd zijn. Vervolgens wordt de situatie van 1832 vergeleken met de huidige bebouwing. Hiervoor is gebruik gemaakt van de projectie van de kadastrale kaart van 1832 op de huidige kadastrale kaart. De projectie is zeer goed te maken (zie afbeelding 4b). Sinds 1832 is er nauwelijks verandering opgetreden in de bebouwingsgrenzen. Alleen op het achterterrein van nummer 50 is een deel van de oude bebouwing afgebroken, en op het achtererf van 48 en 46 zijn delen aangebouwd.

Afbeelding 4a. Kadastrale kaart 1832

 = onderzoeklocatie

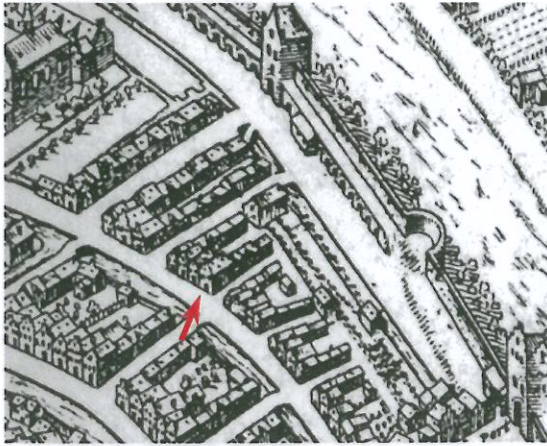

Afb. 4b Projectie kaart 1832 op 2003

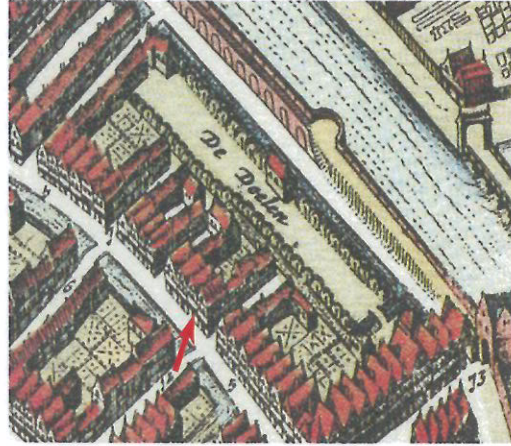
 = kadastrale kaart 2003

Ook alle oudere stadsplattegronden tonen (schematisch) de bebouwing. De middeleeuwse situatie is hierop nog goed herkenbaar. Hoewel de bebouwing schematisch is aangegeven, is te zien dat de hoofdas van bebouwing aan de oostzijde van de straat ligt. Vanuit deze straat zijn later de kleine zijsteegjes aangelegd, die richting de singel lopen. Juist ten zuiden van de onderzoekslocatie bevindt zich de Jan Kottensteeg, en iets verder ten noorden de Lem Dulstraat en Robaarsteeg.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Speldenmakerssteeg, waar de huizen in de 16^e eeuw in de lengterichting staan getekend, en later loodrecht op de straat, staat de bebouwing langs de Wilhelminastraat ook in de 16^e eeuw loodrecht op de straat getekend. Dit mocht ook op grond van de vergelijking tussen het hofstedegeldregister en de kadastrale kaart van 1832 verwacht worden.

Afbeelding 3a Braun en Hogenberg, 1585
 → onderzoekslocatie

Afbeelding 3b Blaeu, 1648

3.4 Bewoners

Uit het hofstedegeldregister zijn de namen bekend van de eigenaren (en zeer waarschijnlijk de bewoners) van omstreeks het jaar 1397. Dit zijn achtereenvolgens Aernt Gaghelsoen, Aernt Janssoen en Claes Janssoen (nummer 704 t/m 706 in het hofstedegeldregister). Hun beroepen zijn niet bekend. Dhr. Matthijs heeft voor zijn reconstructie van de bewoners van panden in de Goudse binnenstad geen gebruik gemaakt van het hofstedegeldregister⁹. Hij komt voor de panden Wilhelminastraat 46-50 op grond van andere archiefbronnen niet verder terug dan het begin van de 16^e eeuw. Van een aantal bewoners worden ook beroepen genoemd.

- Zo woont er in 1564 op *nummer 50* een schoenmaker, in 1571 een brouwersknecht, in 1640 een huistimmerman, en een tapitsier (= tapisseriewerker of tapijtmaker).
- Op *nummer 48* woont in 1564 een Theemsmaecker¹⁰, op een erf met afgebrand huis! In 1675 een knoopmaker, waar bij vermeld staat 'het wapen van Engeland'
- Op *nummer 46* wordt in 1571 wordt als buurman van 48 (zuidzijde) een pottelbakker genoemd. Ook wordt in 1632 Dirck Jansz. Mus vermeld, plateelbakker, en in 1661 een herbergier.

In de 16^e en 17^e eeuw hebben in dit deel van de Wilhelminastraat dus voornamelijk ambachtlieden gewoond. De pottenbakker en de plateelbakker zullen, in verband met het brandgevaar, hun ovens vermoedelijk niet in de stad hebben gehad, al heeft ook de plateeloven van 'de Swaen', achter de huizen van de Oosthaven gelegen¹¹.

In het midden van de 16e eeuw heeft naast het pand Wilhelminastraat 50 misschien wel een wel zeer bekende Gouwenaar gewoond. Nummer 52 was, volgens de boeken van Matthijs, in ieder geval eigendom van de bekende Goudse glasschilder Pieter Crabeth. Deze Dirck Pietersz. woonde er van 26 juni 1555 tot en met 29 april 1559, of was hij in ieder geval eigenaar van het pand¹². De naam 'Crabeth' wordt in de archieven zelden genoemd. In de beschrijving van de burens van pand Wilhelminastraat 50, wordt hij in het jaar 1556 'Dirck die Glaesmaker' genoemd.

⁹ Documentatie dr. C. J. Matthijs, handschrift (collectie varia) in het Streekarchief Hollands Midden.

¹⁰ Verdam, 598. Een Theemsmaecker is een zeefmaker. Het betreft een haren zeef om melk te zeven

¹¹ Kamermans, 2003

¹² Volgens Scheltema woonde Pieter Crabeth in de Zeugestraat, en later aan de Hoge Gouwe. (Zie Rijksen, 1942, 91)

4. BOUWPLAN

Om de verstoring van het bodemarchief zoveel mogelijk te beperken is door Hopman Ingenieursbureau BV een aantal maatregelen genomen bij het opstellen van het bouwplan Wilhelminastraat 46-50 (zie bijlage 2). Reeds bij het opstellen van de 'notitie bodemarchief vriendelijk bouwen' werd door het ingenieursbureau uitgegaan van de veronderstelling dat de oude bebouwing de huidige perceelsgrenzen volgt. Het historisch onderzoek heeft deze aanname bevestigd.

Er is gekozen voor een funderingswijze waarbij de ontgravingsdiepte ten behoeve van de aanleg van de betonvloer slechts circa 40 centimeter bedraagt. Bijlage 3 toont de constructie en verbinding van de betonvloer aan het opgaande muurwerk. De riolering zal worden opgenomen in deze betonvloer, zodat daar niet dieper voor hoeft te worden gegraven. Om te voorkomen dat de nieuwe palen door de oude funderingen heen worden geslagen, zoals elders in de stad bij opgravingen is aangetroffen (zie afbeelding 4), is een palenplan opgesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de vermoedelijke aanwezigheid van funderingen op de historische perceelsgrenzen. De palen zijn nu aan de binnenzijde van de perceelsgrenzen geplaatst. Het uiteindelijke palenplan bestaat uit het aanbrengen van 22 palen. Op grond van het bureauonderzoek mag er van uit worden gegaan dat zich op deze plaats geen zware funderingen bevinden, zodat het voorbereiden van de palen in principe zonder al te veel moeite zou moeten kunnen gebeuren. Om de verstoring van het bodemarchief tot een minimum te beperken zal worden voorgeboord met een grondvervangende boormethode.

Afbeelding 4: Een voorbeeld uit de Keizerstraat, verstoring van de oude funderingen door een recente heipaal (uit: Sprokholt e.a 1994)

5. WAARDESTELLING

5.1 Conclusies

Over de voorstedelijke situatie kan door middel van historisch onderzoek geen informatie worden verkregen. Archeologisch onderzoek op vergelijkbare locaties in de Goudse binnenstad toont aan dat de middeleeuwse bebouwing en ophoging er voor gezorgd hebben dat archeologische resten uit deze periode, vóór ca. 1300, tenminste 2 tot 3 meter onder het maaiveld gezocht moeten worden.

Uit de reconstructie van de 14^e-eeuwse percelering langs de Wilhelminastraat met behulp van het Hofstedegeldregister, blijkt dat de bebouwing eeuwenlang, in principe vanaf de uitgifte in huiserven tot aan de dag van vandaag, dezelfde perceelsgrenzen heeft aangehouden. In ieder geval omstreeks 1397 stond er bebouwing langs de oostzijde van de Wilhelminastraat. Gezien het feit dat de percelen in 1397 reeds vrijwel dezelfde afmeting hebben als in 1832 en ook als heden ten dage, mag ten eerste worden aangenomen dat de percelen in 1397 al bewoond waren, en ten tweede dat de huizen dezelfde perceelsgrenzen hebben gevolgd. Dit zal vermoedelijk eerst houten bebouwing (met wellicht gedeeltelijk stenen fundering) zijn geweest. Vanaf het midden van de 15e eeuw wordt door het gemeentebestuur een volledig stenen bebouwing gestimuleerd¹³. De huidige bebouwing, die dateert omstreeks de 18e à 19e eeuw, zal gebruik gemaakt hebben van de oudere funderingen

Ten behoeve van het nieuwbouwplan is een funderings- en constructiemethode gekozen die recht doet aan de waarde van het bodemarchief. De gekozen methode zorgt voor een zo klein mogelijke verstoring daarvan. Belangrijkste elementen hieruit zijn het plaatsen van de palen buiten de historische perceelsgrenzen en de geringe ontgravingsdiepte ten behoeve van de aanleg van de vloer.

5.2 Aanbevelingen

De genomen inspanningen leiden tot een minimale verstoring van het bodemarchief. Bij het uitgraven van de grond ten behoeve van de betonvloer zullen vermoedelijk wel 17^e- tot 19^e-eeuwse vloerniveaus en tussenmuren worden aangetroffen. Deze resten zijn niet van zo'n archeologische waarde, dat voorafgaand een archeologische opgraving hoeft te worden uitgevoerd. Wel kan worden gedacht aan het uitvoeren van een archeologisch begeleiding, met als doel deze sporen en mogelijke toevalsvondsten te documenteren.

¹³ Van den Berg en Meischke, 1994, 80

GERAADPLEEGDE BRONNEN EN LITERATUUR

Anoniem, 2001, *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 2.0, College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), Zoetermeer

Abels, P.H.A.M e.a. (red.), 2002, *Duizend jaar Gouda, Een stadsgeschiedenis*, Hilversum

Berg, B. van den en Ruud Meischke, 1994, *Een woonhuis in de Keizerstraat*, in: Sprokholt e.a. Een kijkje in de Keizerstraat, Gouda

Buiskool, K.M., 1988, *De ruimtelijke ontwikkeling van Gouda tot 1398*. Doctoraalscriptie, Amsterdam

Dasselaar, M. van, 1997, *De ontginning van Bloemendaal*, in: Akkerman en van den Berg, 'Het geheim van Bloemendaal', Gouda

Gemeente Gouda, 2003, *Archeologische Basiskaart*, Gouda

Geselschap, Mr. J.E.J., 1972, *De ruimtelijke Ontwikkeling van Gouda (tot 1903)*. In: A. Scheygrond e.a (red.), Gouda, zeven eeuwen stad, 1272-1972.

Goudriaan, K., B.J. Ibelings & J.C. Visser (red.), 2000, *Het Goudse hofstedengeld- register van ca. 1397 en andere bronnen voor de vroege stadsontwikkeling van Gouda*

Kok, R.S., 1999, *Wonen op het veen, archeologisch en ecologisch onderzoek van een twaalfde eeuwse boerderij in de Oostpolder te Gouda*. Gemeente Gouda

Kamermans, J., Laméris, K., e.a. (Redactie.), 2003, 'De Swaen'. Geschiedenis en productie van een Goudse Plateelbakkerij uit de zeventiende eeuw.

Rijksen, A.A.J. 1942, *Gespiegeld in kerkeglas*, Lochem

Sprokholt, e.a 1994, *'Een Kijkje in de Keizerstraat'*, jaarboek Archeologische Vereniging Gouda, Delft

Visser, J.C., 1994a, *De wording van een polderstad*, in: Historisch Geografisch Tijdschrift 12 nr. 2

Visser, J.C., 1994b, *De Keizerstraat: een uitbreidingsplan uit 1335*, in: Sprokholt e.a. Een kijkje in de Keizerstraat, Gouda

Verdam, J. 1979, *Middelnederlandsch handwoordenboek*, Den Haag

BIJLAGE 1

Ligging onderzoekslocatie

108.725

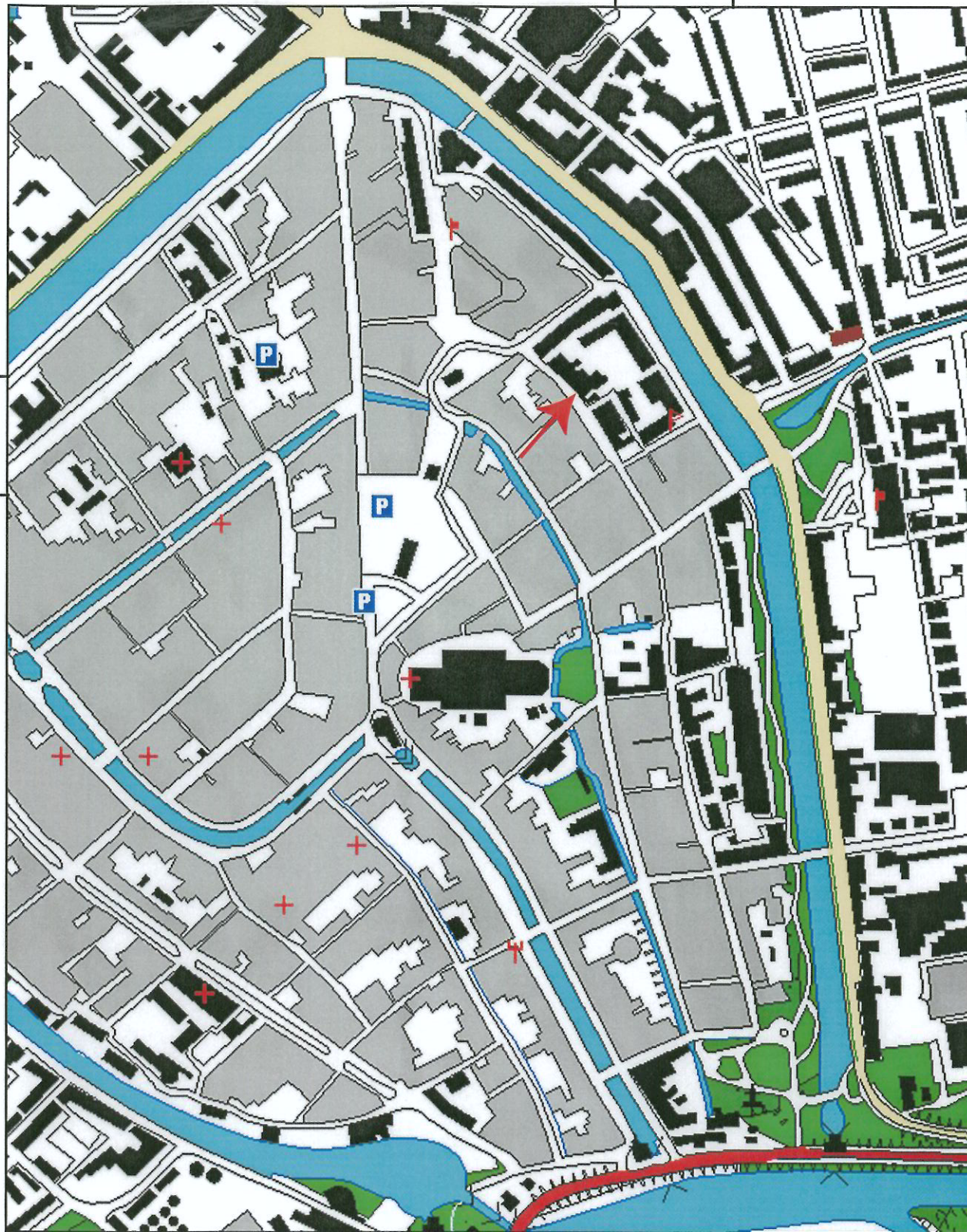
108.825

447.400

447.300

447.400

447.300

legenda

	onderzoekslocatie
---	-------------------

108.725

108.825

0 METER

250

Gouda, Wilhelminastraat 46 - 50

OPDRACHT: A04-159-H

ONDERZOEKSLOCATIE

DATUM : Mei 2004

SCHAAL : 1: 5.000

BIJLAGE : 1

ArcheoMedia

BIJLAGE 2

Notitie bodemarchief- vriendelijk bouwen

F. Th. van Hithum, Hopman Ingenieursburo

Notitie bodemarchief vriendelijk bouwen.

datum: 25-02-04
opgesteld door: F.Th. v. Hintum
Opdrachtgever: Bouw en Aann.bedrijf. van Willigen bv.
projectnummer : 1000
Betreft: locatie Wilhelminastraat nrs. 46-48-50
bestemd voor: Overleg afd. archeologie gemeente Gouda

Voor de genoemde locatie is een bouwplan voorgenomen van een aantal winkels met woningen. Bij een traditionele aanpak van de bouw treedt een ernstige verstoring van het bodemarchief op. In deze notitie een korte beschrijving van de traditionele aanpak en het mogelijke alternatief.

Traditioneel

De meest voor de hand liggende ontwerp bevat de volgende elementen die het bodemarchief aangaan:

- toepassen van prefab betonpalen.
- balkenraster voor de fundering. De positie van balken en palen is zodanig dat de belasting uit de bovenbouw zo direct mogelijk wordt afgedragen naar de palen, dus plaatsing onder gevels en bouwmuren.
- toepassen van een geïsoleerde systeemvloer boven een kruipruimte.
- toepassen van een lift met liftput.

Bijlage 1 geeft een indruk van het balkenraster en de diepteligging hiervan bij een vergelijkbaar project in dezelfde straat.

De vorm wordt voor een groot deel bepaald door de noodzaak oversteksbalken te maken ter plaatse van de belendingen.

De uitvoering van de werkzaamheden is als volgt:

- sloop van de bovenbouw van de bestaande panden
- verwijderen beganegroundvloeren en ontgraven tot 0,9m'diepte.
- verwijderen van funderingsresten, voorzover mogelijk i.v.m de belendingen.
- voorboren van de palen. Dit gebeurt met een avegaar met eenzelfde diameter als de palen. De grond wordt niet verwijderd. Bij het vinden van obstakels wordt of verder ontgraven, of op een vlakbij gelegen plek geboord, tot een plaatsingsmogelijkheid voor de paal is gevonden.

Het versturende karakter van een aantal handelingen spreekt voor zichzelf.

Opgemerkt moet worden dat de plaats van de nieuwe bouwmuren en de oude funderingen meestal op dezelfde plaats liggen. Dit wordt veroorzaakt door het stedenbouwkundig streven naar herkenbaarheid van de oude perceelindeling in het nieuwe ontwerp.

Aangepast ontwerp

Het wijzigen van de beukmaat om de oude funderingen te ontzien wordt niet overwogen in verband met de stedenbouwkundige wensen.

Om het bodemarchief te ontzien kunnen de volgende maatregelen genomen worden:

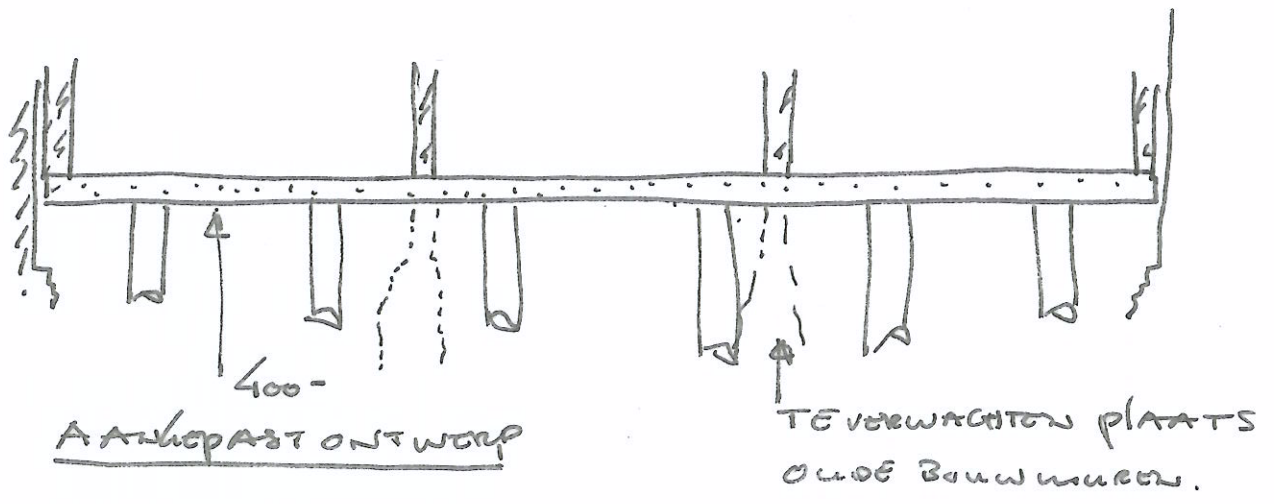
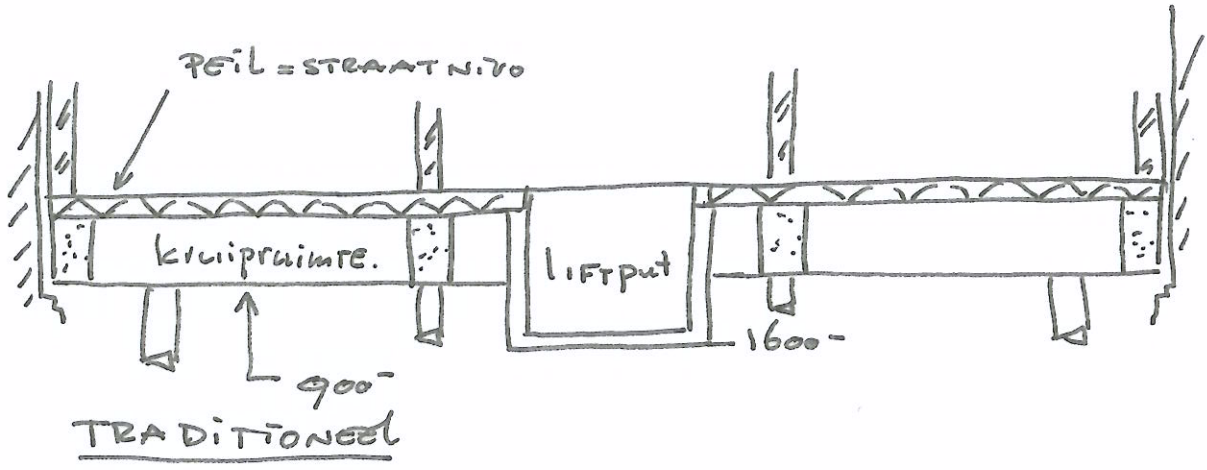
- het toepassen van een betonvloer van 300 mm voor de beganeground i.p.v. een balkenraster met kruipruimte en geïsoleerde vloer. De totale dikte inclusief afwerking en isolatie aan de bovenzijde komt dan op 400 mm.
- zomogelijk kan de hoogteligging voor de beganegroundvloer ter plaatse van de achterbouw en het woon/verkeersdeel zodanig worden aangepast dat van de oude vloeren alleen de meest recente bovenlaag van beton verwijderd hoeft te worden.
- de toepassing van de betonvloer maakt het mogelijk de palen te plaatsen naast de te verwachten oude funderingen. Ook rioleringen kunnen hierin worden opgenomen zodat daarvoor niet dieper hoeft te worden gegraven.
- gekozen kan worden voor een lift die geen put nodig heeft. Deze liften zijn langzamer maar goed toepasbaar in dit ontwerp.

- Het paaltype hoeft niet aangepast te worden. Het is op diverse plaatsen in de Wilhelminastraat en Rozendaal reeds toegepast.
- door het aanpassen van de paaldiameter en het daardoor toepassen van minder palen kan het aantal verstoringen wel verminderd worden.
- de grootste verstoring wordt veroorzaakt door het voorboren. Met name het zoeken van een geschikte plaats bij het tegenkomen van obstakels vergroot de verstoring. Dit kan worden voorkomen door aan de plaats van de paal vast te houden en een andere boormethode te kiezen dan de avegaarboor. De verstoring kan hierdoor met zekerheid worden beperkt tot de diameter van de palen.

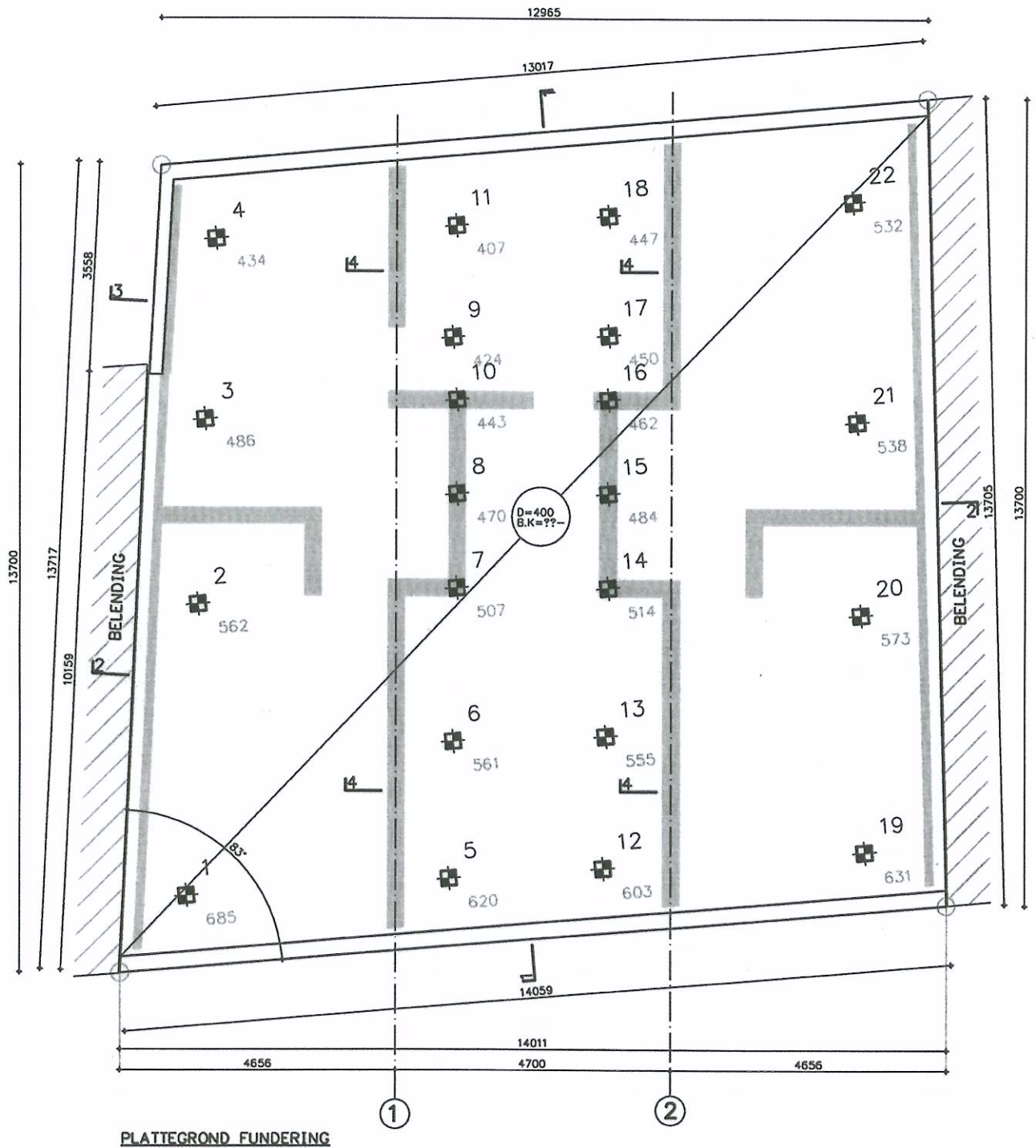
Voor de voorbouw van de woningen en winkels direct aan de straat wordt het aantal palen op max 40 geschat met een afmeting van 25x25 cm. hierbij dient geboord te worden met boor rond 35 cm. Het oppervlak van de bebouwing bedraagt $14 \times 15 = 210 \text{ m}^2$. De boorgaten hebben een gezamenlijk oppervlak van 3,8 m².

Opmerkingen:

- De verstoring bij een aangepast ontwerp en uitvoeringswijze bestaat uit het verwijderen van de bovenste laag van 40 cm over de voorste helft van het gebouw en een oppervlak van 3,5 m² aan boorgaten. De vraag is of de bovenste laag van belang is bij de archeologische doelstellingen van een eventueel onderzoek.
- De verstoring van 3,5 m² beslaat 1,7% van het te bebouwen oppervlak.
- Overleg met bouw en woningtoezicht over het weglaten van de gevelbalken moet nog plaatsvinden.(i.v.m. vorstvrije aanleg van de fundering).
- Er moeten bouwkundig nog aanpassingen uitgewerkt worden, bijvoorbeeld koudebrugvoorzieningen onder de bouwmuren.
- De kosten van de aanpassingen zijn financieel nog niet doorgerekend.
- De overlast van de aanwezigheid van palen in een opgraving die in de toekomst plaats zou moeten doet niet af aan de geringe verstoring die nu plaatsvindt
- Historisch onderzoek naar de te verwachten plaats van oude funderingen dient nog plaats te vinden.

BIJLAGE 3 Palenplan

BIJLAGE 4

Bouwtekeningen

(los bijgevoegd)

